

Nr 304.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv; given Stockholms slott den 30 april 1937.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Ernst Wigforss.

Förslag

till

Lag

angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv.

Härigenom förordnas som följer:

Om sådant med hänsyn till utomordentliga omständigheter prövas nödigt må Konungen, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter bank- och fondinspektionens hörande, beträffande samtliga bankaktiebolag eller sådana, vilkas egna fonder uppgå till visst angivet belopp, förordna, att kassareserv, som avses i 49 § 2 mom. första punkten lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse, tillsammans med bankaktiebolags inneliggande kassa skall uppgå till tjugufem procent av de förbindelser, bolaget har att vid anfordran eller efter högst en månads uppsägning fullgöra, i den mån de icke hänföra sig till tillgodohavanden å sparkasseräkning.

Därest förordnande jämlikt första stycket meddelas, skall tillika föreskrivas, att kassareserven skall utgöras av medel innestående i riksbanken och, i händelse sådant finnes kunna medgivas, likvida avista tillgodohavanden hos utländsk bank eller bankir.

Därjämte må stadgas, att viss bestämd kvotdel av summan av kassareserven och den inneliggande kassan skall utgöras av medel innestående i riksbanken, samt att, om bankaktiebolags i riksbanken innestående medel icke uppgå till sålunda föreskrivet belopp, bolaget skall till riksbanken gälda ränta å underskottet, beräknat enligt av Konungen angivna grunder, efter en räntesats, som fastställles av riksbanken, dock högst en procent över riksbankens lägsta diskonto vid diskontering av växlar på högst tre månader.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 28 februari 1938. Av Konungen jämlikt denna lag meddelade bestämmelser må ej äga tillämpning längre än till och med sistnämnda dag.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kunglig Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 9 april 1937.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anför:

I 49 § 2 mom. första punkten lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse stadgas, att bankaktiebolag är skyldigt att i tillgångar, vilka kunna med lätthet förvandlas i penningar, redovisa kassareserv till belopp, som tillsammans med den ineliggande kassan motsvarar minst tjugufem procent av de förbindelser, som det åligger bolaget att vid anfordran fullgöra.

I en till Kungl. Maj:t ställd, den 27 februari 1937 dagtecknad skrivelse hava *fullmäktige i riksbanken* hemställt, att ett av fullmäktige upprättat, skrivelsen bifogat förslag till lag om rätt för Konungen att meddela särskilda föreskrifter angående bankaktiebolags kassareserv m. m. måtte läggas till grund för proposition till riksdagen. Till stöd för denna hemställan hava fullmäktige anfört följande:

Utvecklingen på den svenska penningmarknaden har under de senaste åren kännetecknats av en fortgående, blott under kortare perioder avbruten, nedgång i räntesatserna. Affärsbankernas likviditet har kraftigt förbättrats. Tillgången på disponibla medel inom företag och hos enskilda har ökat.

Denna lätthet på penningmarknaden torde ha haft stor betydelse för depressionens övervinnande. Under nu rådande konjunkturläge innebär emellertid tillvaron av stora överskottsreserver i form av kassamedel hos bankerna och företagen ur många synpunkter vissa risker. De verkningar av en lätt penningmarknad, vilka under en depressionsperiod få anses i stort sett gynnsamma, framstå under en högkonjunktur såsom mindre önskvärda och kunna under vissa förhållanden vara direkt skadliga för näringslivets fortsatta utveckling.

I ett läge, i vilket den förefintliga produktionskapaciteten är någorlunda fullt utnyttjad, kan, om kapitalinvesteringarna genom en lätt penningmarknad givas en kraftig stimulans, en tendens till allmän prisstegring uppkomma eller skärpas. Den rikliga tillgången på disponibla medel kan komma att giva denna prisstegring en spekulativ karaktär. Detta kan, dels i och för sig, dels genom att leda till en ytterligare utvidgning av investeringsverksamheten, medföra en alltför stark stegring av högkonjunkturen. En ökning av kreditgivningen från bankernas sida kan även bidra till en dylik stegring.

Utän att taga ställning till frågan, huruvida den svenska konjunkturutvecklingen för närvarande befinner sig i ett dylikt läge och huruvida faror av antytt slag förefinnas, önska fullmäktige i riksbanken framhålla, att riks-

banken i och för fullgörande av sin valutavårdande uppgift bör givas möjlighet att, om sådant med hänsyn till den penningpolitiska situationen prövas nödigt, tillgripa åtgärder, som påverka penningmarknaden i restriktiv riktning.

En åtstramning kan för närvarande tänkas komma till stånd genom att riksbanken utnyttjar sin rätt att bevilja räntegottgörelse för vissa i banken gjorda insättningar. Därigenom komma medel att indragas från penningmarknaden.

Fullmäktige ha vidare tagit i övervägande följande två alternativ. För det första kunna till riksbankens förfogande ställas statspapper, genom vilkas försäljning medel skulle kunna indragas från marknaden. För det andra kunna genom ett tillägg till banklagstiftningen bankaktiebolagen åläggas att hålla visst tillgodohavande på räkning i riksbanken, varigenom en del av deras i riksbanken inestående medel bindas.

För att den första av dessa möjligheter må stå till riksbankens förfogande ha fullmäktige hemställt, att fullmäktige i riksgäldskontoret ville vidtaga åtgärder för att utverka en sådan ändring av riksgäldskontorets reglemente, som skulle möjliggöra, att riksgäldskontoret till riksbankens förfogande ställde skattkamarväxlar eller andra statens skuldförbindelser i inhemskt mynt och med lämplig löptid.

Ett utnyttjande av den andra av ovan nämnda möjligheter kräver ändring i lagstiftningen angående bankernas kassareserver. För den skull ha fullmäktige utarbetat bifogade förslag (Bil. 1.) till lag om rätt för Konungen att meddela särskilda föreskrifter angående bankaktiebolags kassareserv m. m.

Enligt nu gällande lagstiftning äro bankaktiebolagen skyldiga att hålla tjugufem procent av sina avistaförbindelser täckta med kassa eller tillgångar, vilka med lätthet kunna förvandlas i penningar. Det framlagda lagförslaget, som på grund av sin karaktär av beredskapsåtgärd erhållit formen av en fullmaktslag, har i största möjliga utsträckning anpassats efter rådande bestämmelser. Det innebär, jämfört med gällande lag, i första hand två modifierationer. Dels åläggas nämligen bankaktiebolagen att i stället för tillgångar, vilka med lätthet kunna förvandlas i penningar, redovisa medel, inestående på räkning i riksbanken. Följaktligen kunna endast ineliggande kassa och tillgodohavanden på räkning i riksbanken godkännas som täckning. Dels har uppsägningsräkning jämställts med checkräkning vad angår täckningsbestämmelserna, när den förra räkningen synes närmare beslätad med den senare än med depositions- och kapitalräkning. Fullmäktige ha, efter att hava övervägt, huruvida även sparkasseräkning borde jämsättas med checkräkning, givit den föreslagna lagen en sådan utformning, att medel inestående på sparkasseräkning ej komma att inräknas i det belopp, som skall läggas till grund för beräkningen av reservernas storlek.

För att uppnå den med förslaget åsyftade verkan har tillagts bestämmelsen, att viss del, som av Konungen bestämmes, dock minst tre fjärdedelar, av ovannämnda tjugufem procent skall utgöras av i riksbanken inestående medel.

Fullmäktige förutse, att det tillfälligtvis kan inträffa, att bankaktiebolags i riksbanken inestående medel ej uppgå till stadgat belopp. Beträffande förfaringssättet i detta fall innebär lagförslaget, att ränta skall beräknas på underskottet för den tid, sådant föreligger, efter en räntesats, som bestämmes av riksbanken. Dock får denna räntesats ej med mera än en procent överstiga den lägsta diskontosats, som riksbanken tillämpar vid diskontering av växlar med en löptid av högst tre månader. Med »lägsta diskontosats» avses i detta sammanhang icke s. k. returdiskonto vid rediskontering åt affärsbankerna.

Såsom bankaktiebolags förbindelser under en viss månad böra räknas bankens vid samma månads slut redovisade förbindelser. Såsom bankaktiebolags tillgodohavande på räkning i riksbanken bör räknas medeltalet av bankens tillgodohavande i riksbanken de fyra dagar i månaden, då riksbankens rapport uppgöres. Underskott bör anses hava förelegat under hel månad, när nämnda medeltal av bankaktiebolags tillgodohavande i riksbanken understiger det belopp, till vilket sådant tillgodohavande minst skulle uppgå vid samma månads utgång.

Kontrollen av täckningsbestämmelserna synes böra ske i bankinspektionen, dit bankerna hava att insända erforderliga uppgifter. Riksbanken bör efter varje månads slut till bankinspektionen överlämna uppgift på ovan nämnda månadsmedeltal.

Fullmäktige föreslå, att lagen skall gälla till utgången av februari månad 1938. Denna tidsbegränsning har valts därför att det synes lämpligt, att en eventuell förlängning av lagens giltighet tages under övervägande i samband med en förnyad behandling av frågan om fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld och med denna fråga sammanhängande problem, vilka bruka bliva föremål för riksdagsbehandling före februari månads utgång.

Vilka konsekvenser här föreslagna bestämmelser skulle ha medfört för de olika bankaktiebolagen under de förhållanden, som rådde den 30 januari 1937, framgår av bifogade sammanställning (Bil. 2.). I samma mån som den faktiska kassareserven överensstämmer med eller är större än den föreslagna, obligatoriska kassareserven, kommer ett genomförande av här framlagda täckningsbestämmelser ej att föranleda någon vinstminskning för bankerna. Detta var i slutet av januari 1937, enligt sammanställningen, fallet med de tre största bankerna. Beträffande flertalet övriga banker skulle, om bestämmelserna trätt i kraft vid det läge som rådde vid nämnda tidpunkt, ett underskott hava uppkommit. I många fall torde ett dylikt underskott kunna täckas exempelvis därigenom att bankerna i viss utsträckning överflyttade sina tillgodohavanden hos andra banker till riksbanken. Vidare synes en utlåning från de större bankerna till de mindre kunna komma till stånd, då de förras tillgodohavanden i riksbanken äro avsevärt mycket större än vad som skulle fordras enligt de föreslagna täckningsbestämmelserna. Skulle ytterligare åtgärder för att bringa upp kassareserverna till det fordrade beloppet behöva företagas, torde minskning av utlåningen mot t. ex. fastighetsinteckningar, belåning av obligationer eller rediskontering i riksbanken ligga närmast till hands. Därest här ifrågasatta bestämmelser komma att tillämpas och om de skola hava den verkan, som åsyftats, torde det ej vara möjligt att undvika, att flertalet banker komma att få vidkännas olägenheter.

Föreskrifter om viss reservs hållande på räkning i centralbank ingå i bestämmelserna angående affärsbankernas reserver i ett flertal länder. I För-
enta staterna är genom Federal Reserve Act av 1935 stadgat, att de till Federal reserve systemet anslutna bankerna skola hålla vissa minimitillgodohavanden på räkning hos Federal reserve bankerna. Det tillkommer Federal Reserve Board att inom ramen av i bankakten fastställda gränser bestämma den procentuella del av »demand deposits», respektive »time deposits», som skall hållas som reserv. The Board har två gånger, dels i mitten av föregående och dels innevarande år, beslutit att skärpa föreskrifterna angående bankernas reserver. Intill den 1 augusti 1936 gällde de lägsta i bankakten medgivna reservsatserna, nämligen från 7 till 13 procent för »demand deposits» och 3 procent för »time deposits». Från och med nämnda dag trädde en bestämmelse om en höjning av reservfordringarna med hälften i kraft. I slutet av

januari 1937 höjdes procentsatsen till den högsta gränsen, som är från 14 till 26 procent för »demand deposits» och 6 procent för »time deposits», varvid hälften av höjningen skulle bliva effektiv från den 1 mars och återstoden från 1 maj. Motiveringen för denna skärpning av täckningsbestämmelserna är helt och hållet av penningpolitisk art. Det framhålls sålunda, att åtgärden eliminerar en del av reserverna såsom grundval för en möjlig, skadlig kreditexpansion. Vidare påpekas, att det är bättre att oskadliggöra en del av överskottsreserverna, medan de ännu äro oanvända, än att tillåta uppbyggandet av en kreditstruktur med dem såsom bas för att därefter draga undan denna bas. The Board, som även har att definiera begreppen »demand deposits» och »time deposits», har fastställt, att som »time deposits» skola betraktas insättningar, som äro betalbara icke mindre än 30 dagar efter insättningens verkställande eller efter icke mindre än 30 dagars uppsägning, medan som »demand deposits» skola räknas alla övriga insättningar. »Savings deposits» äro att hänföra till »time deposits».

Fullmäktige vilja till sist framhålla, att frågan om vilken av de här ovan angivna möjligheterna att åstrama penningmarknaden, som i det aktuella fallet bör komma till användning, ej är möjlig att nu avgöra. Över huvud anse fullmäktige det ej lämpligt att på förhand binda sig för en viss ordning mellan de olika åtgärdernas tillgripande. De möjligheter att åstrama penningmarknaden, som stå eller komma att ställas till riksbankens förfogande, böra enligt fullmäktiges mening komma till användning, var för sig eller i vissa kombinationer, på det sätt, som i det aktuella fallet synes vara det ur såväl riksbankens som näringslivets synpunkt lämpligaste.

De vid skrivelsen fogade bilagorna hava följande lydelse:

Bilaga 1.

Förslag till lag om rätt för Konungen att meddela särskilda föreskrifter angående bankaktiebolags kassareserv m. m.

Kungl. Maj:t har, med riksdagen, funnit gott förordna, att, om sådant med hänsyn till omständigheterna prövas nödigt, Konungen på framställning av fullmäktige i Sveriges riksbank samt efter bank- och fondinspektionens hörande må i nedan angivna hänseenden meddela särskilda föreskrifter, att gälla i stället för vad i 49 §, andra stycket, första punkten, lagen om bankrörelse stadgas om kassareserv.

Bankaktiebolag må åläggas att såsom kassareserv redovisa medel, inestående å räkning i riksbanken, till ett belopp, som tillsammans med den inneiggande kassan uppgår till minst tjugufem procent av de förbindelser, som det åligger bolaget att vid anfordran eller efter högst en månads uppsägning fullgöra, dock att hänsyn härvid icke skall tagas till medel, inestående å så kailad sparkasseräkning.

Därvid skall tillika föreskrivas, att av sammanlagda beloppet av kassareserven och den inneiggande kassan, i den mån detta belopp icke överstiger tjugufem procent av ovan angivna förbindelser, viss del, minst tre fjärdedelar, skall utgöras av medel, inestående å räkning i riksbanken.

Därjämte skall föreskrivas, att, om beloppet av bankaktiebolags i riksbanken inestående medel icke uppgår till vad här ovan stadgas, bolaget på framställning av bank- och fondinspektionen skall av riksbanken debiteras ränta å underskottet för den tid, sådant underskott förelegat, efter en räntesats, som

Affärsbankernas ställning den 30 januari 1937.

Tusental kronor.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Skuld a/v inkl. upp- sättnings- räkning a)	25 % av skuld a/v inkl. upp- sättnings- räkning	Kassa	På check- räkning hos riks- banken	Summa av 3 o. 4 över- resp. understiger kol. 2	3/4 av kol. 2	På check- räkning hos riks- b. minus kol. 6	Invis- ningar m. m.	Avista hos in- hemska banker b)	Avista i utlandet
13. Svenska Handelsbanken	361,845	90,461	20,139	81,816	+ 11,494	67,846	+ 13,970	13,280	—	21,501
6. Skandinaviska Kreditaktiebolaget ...	397,988	99,497	15,589	214,205	+ 130,297	74,623	+ 139,582'	8,970	3,238	23,808
5. Stockholms Enskilda Bank	251,841	62,960	7,475	124,615	+ 69,130	47,220	+ 77,395	8,188	9,516	22,460
4. Göteborgs Bank	126,015	31,504	8,994	18,434	— 4,076	23,628	— 5,194	3,373	118	3,406
12. Stockholms Inteckningsgaranti A.-B.	16,094	4,023	1,351	3,810	+ 1,138	3,017	+ 793	5,253	654	2,624
23. Jordbrukarbanken	63,895	15,974	2,688	7,399	— 5,887	11,980	— 4,581	4,924	4	496
18. Göteborgs Handelsbank	51,472	12,868	5,575	4,946	— 2,347	9,651	— 4,705	1,292	4,677	1,146
17. Skånska Banken	52,858	13,214	2,289	9,740	— 1,185	9,910	— 170	2,013	273	2,543
1. Värmlands Enskilda Bank	24,746	6,186	1,647	87	— 4,452	4,639	— 4,552	20	11,482	200
7. Sundsvalls Enskilda Bank	18,992	4,748	1,357	2,750	— 641	3,561	— 811	378	906	2,050
10. Uplands Enskilda Bank	30,029	7,507	902	225	— 6,380	5,630	— 5,405	324	—	129
11. Södermanlands Enskilda Bank	30,885	7,721	2,334	—	— 5,387	5,791	— 5,791	673	6,064	134
2. Östergötlands Enskilda Bank	28,070	7,017	1,943	350	— 4,724	5,263	— 4,913	1,014	4,593	522
9. Skaraborgs Enskilda Bank	12,341	3,085	1,623	30	— 1,432	2,314	— 2,284	67	709	279
3. Smålandsbanken	20,278	5,069	1,944	—	— 3,125	3,802	— 3,802	99	—	434
8. Vänersborgsbanken	8,349	2,087	894	—	— 1,193	1,565	— 1,565	16	1,426	87
21. Gotlands Bank	8,151	2,038	858	—	— 1,180	1,528	— 1,528	99	2,800	56
25. Borås Bank	5,849	1,462	222	—	— 1,240	1,096	— 1,096	9	1,321	1
16. Jämtlands Folkbank	3,886	971	176	—	— 795	728	— 728	28	754	13
26. Kreditbanken	3,334	833	231	—	— 602	625	— 625	106	—	33
24. Dalslands Bank	2,604	651	165	—	— 486	488	— 488	3	438	6
14. Göteborgs Folkbank	2,024	506	249	—	— 257	379	— 379	28	506	9
15. Norrköpings Folkbank	1,513	378	171	—	— 207	283	— 283	36	27	—
27. Bohusbanken	1,905	476	64	—	— 412	357	— 357	7	277	—
22. Sundsvalls Kreditbank	383	96	70	—	— 26	71	— 71	—	—	—
19. Luleå Folkbank	1,729	432	25	—	— 407	324	— 324	1	449	—
28. Diskontobanken	2,731	683	20	—	— 663	511	— 511	—	—	3
20. Hjo Bank	499	125	34	—	— 91	94	— 94	—	240	—
Summa	1,530,306	382,576	79,029	468,407	+ 164,860	286,932	+ 181,475	50,200	50,472	81,939

Anm a) Kol. 1 omfattar postremissväxlar, skuld å check- och uppsättningsräkning, a/v skulder till inhemska banker och sparbanker och utländska banker och bankirer samt beviljad, icke utnyttjad kredit i räkning.

b) Härifrån avdraget i riksgäldskontoret inestående belopp, motsvarande tillskottskapitalet.

bestämmas av riksbanken, dock högst en procent över riksbankens lägsta diskonto vid diskontering av växlar med en löptid av högst tre månader.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 28 februari 1938. Förordnande, som meddelats jämlikt denna lag, skall ej gälla längre än till och med sistnämnda dag.

Över fullmäktiges framställning har utlåtande avgivits av bank- och fondinspektionen, som därvid bifogat yttrande från styrelsen för svenska bankföreningen.

Styrelsen för svenska bankföreningen, som anordnat överläggning i ämnet mellan de till föreningen anslutna bankerna, har anfört följande:

Styrelsen vitsordar vikten av att riksbanken i och för fullgörande av sin valutavårdande uppgift äger möjlighet att, när sådant med hänsyn till den penningpolitiska situationen prövas nödigt, tillgripa åtgärder, som påverka penningmarknaden i restriktiv riktning. I fråga om sådana åtgärder erinra fullmäktige i sin framställning om den riksbanken lämnade befogenheten att bevilja räntegottgörelse för vissa i banken gjorda insättningar. Vidare omförmäles en av fullmäktige gjord framställning om sådan ändring i gällande bestämmelser, varigenom riksbanken skulle kunna erhålla till sitt förfogande skattkamarväxlar eller andra statens skuldförbindelser i inhemskt mynt, medelst vilkas försäljning medel skulle kunna indragas från marknaden. En åtgärd med samma syfte innehålles i fullmäktiges med remissen avsedda förslag, som går ut på att bankaktiebolagen skulle kunna åläggas att hålla visst tillgodohavande på räkning i riksbanken, varigenom en däremot svarande del av deras medel skulle bli bundna.

Mot detta förslag har vid bankernas övervägande av detsamma framställts invändningar, vilka enligt styrelsens mening äro av beskaffenhet att böra vid förslagens prövning ägnas synnerligt beaktande.

Rent principiellt har gjorts den erinran, att genom den föreslagna lagen skulle komma att i banklagstiftningen införas ett element som för denna är främmande och för den skull icke bör givas plats där. Banklagens kassareservbestämmelser hava till uppgift att utgöra ett skydd för bankernas likviditet, medan de föreskrifter angående kassareserven, som nu föreslås, hava utformats med syfte, att de skola ingå som ett led i anordningar, vilka anses böra finnas till riksbankens förfogande i och för bankens fullgörande av sin valutavårdande uppgift.

Då i bankofullmäktiges framställning hänvisas till att man i Förenta Staterna utfärdat liknande föreskrifter som de med det remitterade lagförslaget avsedda, synes det befogat att framhålla den stora olikheten mellan förhållandena inom näringslivet i allmänhet och ej minst inom bankväsendet i Förenta Staterna och i Sverige. En rad omständigheter av för Förenta Staterna sär egen art hava medverkat till att skapa en utpräglad rörlighet inom deras ekonomiska liv, vilket som bekant karaktäriserats av kastningar mellan feberartad högkonjunktur och förödande depression av enastående våldsamt och storleksordning. Det är mot bakgrunden av dessa förhållanden som man har att betrakta ifrågavarande amerikanska föreskrifter, vilka må vara motiverade i Förenta Staterna men framstå som främmande i vår helt olikartade miljö. Det må i detta sammanhang även erinras om det ej betydelselösa förhållandet, att medan checkräkningen i Förenta Staterna merendels icke är räntebärande, de svenska bankerna alltid gottgjort ränta å de på checkräkning inestående medlen. Vidare bör ihågkommas, att i Förenta Staterna finnas

tusentals banker, under det att antalet banker i vårt land är endast 28. Denna fåtaliga grupp av bankföretag är av gammalt vand vid att nära samarbeta med riksbanken och att i sin verksamhet taga hänsyn till de önskemål, som från riksbankens sida uttalas. Sålunda kan exempelvis nämnas, att vid det tillfälle, då det här föreliggande förslaget dryftades av bankerna, dessa med anledning av uppmaning av riksbankschefen dels, såsom ett led i åtgärderna för hindrande av spekulation, träffade en bindande överenskommelse om kurser, vilka vid belåning av aktier icke skulle få överskridas, och dels vidtogo åtgärd med syfte att minska sina från utlandet härrörande avistatillgodohavanden. Till förmån för uppkommande frågors lösning genom dylik samverkan mellan riksbanken och bankerna i stället för genom lagstiftning talar, att utsikterna att kunna smidigt anpassa åtgärderna efter växlande lägen därigenom bliva större. Då bankofullmäktige hänvisa till att föreskrifter om viss reservs hållande på räkning i centralbank ingå i bestämmelserna angående affärsbankernas reserver i ett flertal länder utom Förenta Staterna, må nämnas, att enligt upplysningar till styrelsen de åsyftade länderna äro Argentina, Chile, Sydafrika, Nya Zeeland och Grekland. Den omständigheten, att sådana stadganden meddelats i dessa länder, torde icke medgiva några slutsatser rörande deras lämplighet för våra förhållanden.

Under betonande ånyo av sin förståelse för vikten av att riksbanken äger möjlighet att genom positiva åtgärder påverka penningmarknaden liksom även av bankernas beredvillighet att härvid biträda vill styrelsen således hävda den mening, att en fullmaktslag med här avsedd innebörd icke utgör en nödvändig eller lämplig del av den rustning, varmed riksbanken bör vara försedd. Styrelsen, som under alla omständigheter förutsätter ett gott och effektivt samarbete mellan riksbanken och de enskilda bankinstituten, håller för sin del före, att i rådande läge det smidigaste och verksammaste vapen, som genom åtgärder av statsmakterna må kunna beredas åt riksbanken, utgöres av anordningar, ägnade att för riksbanken göra det möjligt att genom operationer i den öppna marknaden påverka penningläget. Om detta medel att reglera penningtillgången tidigare funnits till riksbankens förfogande och i mån av behov använts, skulle därigenom betydande belopp, som skapats genom exportindustriernas valutaförsäljningar, kunnat efter hand indragas från penningmarknaden. I England har i själva verket valutastabiliseringsfonden fyllt en alldeles likartad funktion.

Det synes styrelsen uppenbart, att åtgärder av nyss antytt slag, om de givas tillräcklig omfattning, kunna få en omedelbar effekt, som gör den nu ifrågasatta lagstiftningen helt obehövlig. Det må i detta sammanhang även bringas i erinran, att affärsbankernas verksamhet sådan den kommer till uttryck i deras omslutningssiffror praktiskt taget icke företer någon utvidgning sedan år 1931 ävensom att ökningen av affärsbankernas lösa medel sedan sistnämnda år är i hög grad betingad av insättningar från utländska bankinstitut. Det är utan vidare klart, att de banker, som mottagit dylika medel, utan alla tvingande bestämmelser i sitt eget välförstådda intresse låta sig angeläget vara, att icke anbringa dessa medel i sin kreditgivning utan hålla dem i beredskap för omedelbar återbetalning. Tillgängliga sifferuppgifter och i övrigt kända förhållanden giva alltså icke fog för uppfattningen, att tendensen hos affärsbankernas verksamhet skulle innebära någon fara för en icke önskvärd penningpolitisk utveckling.

Styrelsen finner sig således böra avstyrka, att det remitterade förslaget göres till föremål för lagstiftning.

Skulle, oaktat de vägande skäl som enligt styrelsens åsikt tala mot sådan lagstiftning, denna anses böra komma till stånd, får styrelsen emellertid hem-

ställa, att i lagen gives bestämt uttryck åt dess karaktär att vara ett uteslutande för osedvanliga situationer avsett medel för valutavårdens handhavande, som således under inga omständigheter får betraktas som ett led i själva banklagstiftningen.

Under nyss angivna förutsättning finner sig styrelsen jämväl böra framhålla vissa reella brister hos det föreliggande förslaget, vilkas avhjälpande synes vara av behovet påkallat.

Som en dylik brist av beskaffenhet att böra tillmätas stor betydelse bör betecknas, att den föreslagna lagen riktas uteslutande mot en enda grupp av de penninginrättningar, som åt allmänheten förvalta medel, över vilka förfogas avista eller under därmed jämförliga betingelser, och därtill en grupp, som företräder endast en mindre del av dessa medel. Sparbankerna, vilkas motböcker i stor utsträckning behandlas såsom avistaförbindelser, beröras icke av förslaget, ej heller centralkassorna för jordbrukskredit, vilka nyligen erhållit befogenhet att åt allmänheten öppna checkräkningar. Det anmärkta förhållandet innebär en orättvisa mot bankerna och är därjämte ägnat att väsentligt minska effektiviteten av anordningen. Det skulle sålunda lätteligen kunna inträffa, att följderna av en tillämpning av fullmaktslagen icke skulle bli åsyftad begränsning av kreditgivningen utan istället en icke avsedd överflyttning av krediter från vissa kreditinstitut till andra, vilka kunde vara eller göra sig beredda att övertaga dem. Skall här ske lagstiftning, lär det således icke rimligen kunna undgås att giva densamma en väsentligt större omfattning än som föreslagits.

Vidare synes lagen i sin föreslagna gestaltning vara mer än behöfligt stel. Det är, såvitt styrelsen kan finna, icke avsett att lämna möjlighet åt Kungl. Maj:t att vid begagnande av sin fullmakt i någon mån laga efter lägligheten. Sålunda lär Kungl. Maj:t bli bunden vid de beträffande kassareserven angivna talen — tjugufem procent av avistaförbindelsernas belopp och tre fjärdedelar av kassareserven inestående hos riksbanken —, även om förhållandena skulle anses böra föranleda till mindre långt gående ingripanden.

Bestämmelsen att av den föreskrivna kassareserven minst tre fjärdedelar skola hållas inestående i riksbanken och således endast högst en fjärdedel må utgöras av kassamedel synes opåkallad. Huruvida kassareserven förefinnes i form av tillgodohavande hos riksbanken eller den utgöres av kontant kassa, bör ju med den tvingande karaktär, som lagen är avsedd att hava, vara likgiltigt. Däremot är den stadgade maximigränsen för den kontanta kassan ägnad att orsaka de banker, som hava avdelningskontor, vilka icke äro belägna å riksbanksplatser, en myckenhet onödigt besvär i form av ökat antal penningförsändelser kontoren emellan.

Jämväl må framhållas, att det från synpunkten av det intresse som är avsett att tillgodoses med de föreslagna bestämmelserna, synes föga rationellt att icke medgiva, att medel, som hållas placerade i utländsk bank, få inräknas i kassareserven. Genom den trånga avfattningen av föreskriften om kassareservens innehåll kan en bank, som normalt ligger med tämligen stora behållningar av utländska valutor, finna sig tvingad att till riksbanken avyttra dem för att dymedelst med minsta kostnad skaffa medel för placering av stadgad kassareserv hos riksbanken. I dylikt fall inträffar ju ingenting annat än att riksbanken för att draga ett penningbelopp ur marknaden måste ställa ett lika stort belopp till marknadens förfogande.

Som en utväg för bank att, vid tillämpning av den föreslagna lagen, skaffa medel för hållande hos riksbanken av föreskriven kassareserv hänvisas i bankofullmäktiges skrivelse till rediskontering eller belåning av värdepapper hos riksbanken. Hänvisningen giver en påminnelse om, att man måste såsom en realitet räkna med att bank kan bli tvungen att samtidigt hava

skuld till riksbanken och ett genom lag bundet tillgodohavande där. Det må ifrågasättas, huruvida icke i bankernas insättares intresse detta förhållande bör föranleda en särbestämmelse, varigenom den risk undviks, att riksbanken skulle kunna genom kvittning taga i anspråk det bundna kassareservbeloppet.

Bank- och fondinspektionen har avgivit följande utlåtande:

Till en början bör framhållas, att den föreslagna lagstiftningen icke är föranledd av något behov att skärpa banklagens bestämmelser om skyldighet för bank att hålla kassareserv. Anledningen till densamma är att finna på ett område, som helt ligger utanför det, som regleras genom banklagen. Med förslaget har åsyftats att bereda riksbanken ett valutapolitiskt hjälpmedel i en sådan situation, som för närvarande är rådande eller, fast mera, som kan tänkas så småningom inträda. Det synes inspektionen med hänsyn härtill vara mindre rationellt att, såsom förslaget innebär, banklagens bestämmelser om kassareserv skola temporärt suspenderas och ersättas av ur riksbankens valutavårdssynpunkt givna bestämmelser. Om överhuvud taget en lagstiftning av sådan innebörd, som fullmäktige ifrågasatt, befinnes böra tillgripas, synes det inspektionen riktigare att denna erhåller en sådan form, att den, med bibehållande av banklagens stadgande i ämnet, temporärt supplerar nämnda stadgande, i visst hänseende genom skärpning och i annat hänseende genom utvidgning av tillämpningsområdet. Detta torde än mera vara betingat vid ett beaktande av vad inspektionen i det följande tillåter sig anföra.

Även om inspektionen finner det vara av största betydelse, att riksbanken i förekommande fall äger verksamma hjälpmedel för utö vandet av sin valutavårdande uppgift, ställer sig inspektionen dock, i likhet med styrelsen för svenska bankföreningen, mycket betänksam inför fullmäktiges förslag. Den omständigheten, att en lagstiftning av liknande innebörd finnes i ett fåtal länder med förhållanden, som vitt skilja sig från våra, kan knappast tagas till intäkt för att densamma skulle vara lämplig i vårt land. Inspektionen vill understryka, att bankernas kreditgivning sedan 1931 icke undergått någon väsentlig ökning, att ökningen av främmande medel till stor del föranletts av insättningar från utlandet samt att man givetvis måste utgå från att bankerna i sitt eget intresse måste tillse, att de medel, som här åsyftas, placeras på sådant sätt att de må kunna med minsta möjliga tidsutdräkt frigöras för återbetalning. Någon påtaglig tendens till kreditexpansion hos bankerna torde icke heller kunna i nuvarande läge påvisas. Snarare torde då ökning av kreditgivningen förekomma på andra områden. Syftet med den föreslagna lagstiftningen synes därför såvitt angår bankerna kunna i huvudsak vinnas även utan densamma, i varje fall genom underhandsöverenskommelser, något var till dessa enligt vad erfarenheten visat kunna förutsättas vara benägna att medverka.

Bankföreningens styrelse har påvisat vissa brister i lagförslagets utformning och reella innebörd. Inspektionen ansluter sig till vad styrelsen i sådant avseende anfört. Särskilt anser inspektionen det oegentligt, att andra krediträttigheter än banker ställas utanför lagens tillämpning.

Häruöver vill inspektionen framhålla, hurusom den föreslagna lagstiftningens verkningar bliva väsentligt mera betungande för vissa banker än för andra. Såsom framgår av fullmäktiges utredning skulle med utgångspunkt från bankernas ställning den 30 januari 1937 de föreslagna täckningsbestämmelserna icke hava vållat någon som helst olägenhet för de tre största bankerna, vilkas faktiska kassareserv då överensstämde med eller var större än den föreslagna obligatoriska kassareserven. För övriga banker — med ett oväsentligt undantag — skulle däremot, om den ifrågavarande lagstiftningen

då varit i kraft, ett underskott hava förefunnits, vilket dessa banker hade nödgats täcka antingen genom upplåning hos de tre största bankerna i den mån dessa kunde disponera över överskott eller rediskonteringsvägen hos riksbanken, genom försäljning av räntebärande tillgångar eller genom krympning av sin egen utlåning, i sistberörda fall måhända till skada för näringslivet inom deras verksamhetsområde.

En annan olägenhet innebär den regel för kontroll å förhållandet mellan banks avistaförbindelser och inlåning å högst en månads uppsägning samt kassareserv, som föreslagits i fullmäktiges skrivelse. Fullmäktige hava här-om anført, att såsom banks förbindelser av angivna slag under en viss månad borde räknas bankens vid samma månads slut redovisade förbindelser, under det att såsom banks tillgodohavande på räkning i riksbanken borde räknas medeltalet av bankens tillgodohavande i riksbanken de fyra dagar i månaden, då riksbankens rapport uppgjorts. Underskott borde anses hava förelegat under hel månad, när nämnda medeltal av banks tillgodohavande i riksbanken understeg det belopp, till vilket sådant tillgodohavande minst uppginge vid samma månads utgång. Frånsett det invecklade förfarings-sättet synes denna regel icke stå i god överensstämmelse med själva lagförslaget innehåll. Det bör emellertid beaktas, å ena sidan att banks kassareserv är en tillgång, som banken i fall av behov skall kunna tillgripa för fullgörande av sina förpliktelser, samt å andra sidan att med den av fullmäktige angivna regeln en vid slutet av en månad skeende större avistainsättning hos bank kan — kanske blott tillfälligt — rubba bankens kassareservställning med påföljd dock att banken blir påförd straffränta för en hel månad.

Därest emellertid, trots de invändningar som sålunda och av bankföreningens styrelse framförts, en lagstiftning av ifrågavarande innebörd skulle befinnas böra genomföras, får inspektionen hemställa, att vid densammas utformning de gjorda invändningarna måtte beaktas. Särskilt får inspektionen i sådant avseende såvitt angår bankerna framhålla följande.

Lagen bör endast göras tillämplig å de banker, vilka i större omfattning hava sådana överskottsmedel, som ur riksbankens valutavårdssynpunkt böra bliva föremål för bindning. I stort sett torde detta vara förhållandet allenast med banker med större avistaförpliktelser eller insättningar på högst en månads uppsägning eller med andra ord de största bankerna. Inspektionen förmenar, att dit böra räknas allenast banker med dylika förbindelser å sammanlagt minst 100 miljoner kronor eller med egna fonder uppgående till minst 25 miljoner kronor. I fullmaktslagen bör överlämnas åt Konungen att göra den närmare gränsdragningen.

I och för kontroll över lagstiftningens efterlevnad böra de banker, som träffas av lagstiftningen, till riksbanken ingiva uppgifter å beloppet av sin kassa och sina i lagen åsyftade förbindelser vid varje månads utgång. Därest riksbanken därvid finner, att brist förefinnes i kassareserven, bör vederbörande bank av riksbanken anmodas att inom viss tid fylla bristen. Först om så icke inom utsatt tid skett, bör straffränta påföras banken. Ett sådant förfarande står i överensstämmelse med banklagens föreskrifter om kassareserv, vilka förutsätta, att kassareserven kan nedgå under föreskrivet mått, men för sådant fall stadgas, att den så snart det kan ske skall åter uppbringas till lagenlig storlek. Med en sådan anordning som nyss nämnts, synes inspektionens medverkan för kontroll över de tillfälliga kassareservföreskrifternas efterlevnad icke erforderlig. Kontroll å riktigheten av bankernas uppgifter kan nämligen i stort sett åstadkommas genom en jämförelse med bankernas till inspektionen ingivna, i bankstatistiken offentliggjorda månadsrapporter.

Inspektionen har ansett sig ytterligare böra framhålla, att för bankernas vidkommande en lagstiftning sådan som den ifrågasatta skäligen bör få in-

verka på tillämpningen av banklagens i 49 § första stycket givna stadgande om visst förhållande mellan banks inlåning och dess egna fonder. Det förhållandet, att en bank tvingas att hålla visst belopp av mottagna insättningar inestående i riksbanken, bör nämligen rättvisligen befria sådan bank från att för upprätthållande av fondrelationen vidtaga åtgärder för ökning av sina fonder. I den för banker gällande fullmaktslagen bör därför beredas rätt för Konungen att, sedan ståndpunkt tagits till frågan om den omfattning vari de temporära kassareservbestämmelserna böra tillämpas, i likhet med vad som skedde genom lag den 31 maj 1934 (nr 193) i förekommande fall lämna medgivande för bank, som träffas av de nya föreskrifterna, att utöver det belopp, vartill inlåning enligt 49 § banklagen högst må uppgå, emottaga inlåning till belopp motsvarande det, som banken på grund av dessa föreskrifter är nödsakad hålla inestående hos riksbanken.

Utvecklingen på den svenska penningmarknaden under de senaste åren har på ett avgörande sätt ändrat förutsättningarna för riksbankens valutavårdande verksamhet. Under tidigare såsom normala betraktade förhållandena voro affärsbankerna för sin försörjning med betalningsmedel beroende av upplåning i riksbanken. Affärsbankernas likviditet har numera förbättrats till den grad, att de i stället förfoga över i vissa fall mycket avsevärda, i riksbanken inestående reserver. Riksbankens möjligheter att med hittills gängse medel, främst växeldiskontot samt köp och försäljningar av obligationer, påverka utvecklingen på kreditmarknaden ha därigenom starkt begränsats. *Departements-
chefen.*

Förklaringen till denna betydelsefulla omsvängning i förhållandet mellan riksbanken och affärsbankerna får sökas i utvecklingen av Sveriges betalningsförhållande till utlandet och dess återverkningar på den inhemska penningmarknaden. Det är en känd sak att utrikeshandeln och den utrikes fraktfarten under tiden efter konjunkturomslaget år 1933 tillfört Sverige ett ständigt stigande inkomstöverskott. Häri ligger i och för sig ingenting anmärkningsvärt, då Sveriges handelsbalans redan under 1920-talet tillät en betydande kapitalexport. Som ett nytt drag i betalningssituationen har emellertid under uppsvingsåren tillkommit, att den gynnsamma handelsbalansen ej bildat underlag för en kapitalexport på längre sikt som bringat betalningsbalansen i jämvikt. Orsaken därtill torde vara att söka i föreliggande valutarkiser såväl som i de ovissa politiska och ekonomiska förhållandena på de främmande marknader där kapitalplaceringar närmast kunnat komma i fråga. När landets inkomstöverskott av utrikeshandeln av dessa skäl ej disponerats för investeringar i utlandet, ha avsevärda kassabehållningar i utländsk valuta uppstått, vilka icke givit innehavarna någon nämnvärd inkomst men väl vid eventuella växelkursförändringar kunnat leda till förluster och därför i regel omvandlats i svenska kronor. Då riksbanken i enlighet med givna direktiv och i syfte att främja näringslivets återhämtning eftersträvat att hålla en fast växelkurs på den viktigaste exportvalutan, pund sterling, har banken varit nödsakad att övertaga de utbudna valutatillgodohavandena. Genom valutaköpen ha betalningsmedel ställts till marknadens förfogande på samma sätt som vid växeldiskontering med den oundvikliga

konsekvensen, att affärsbankerna från att ha varit låntagare i riksbanken förvandlats till insättare. En annan följd av denna utveckling har blivit att räntenivån pressats ned till en icke endast för svenska förhållanden utan även internationellt sett anmärkningsvärt låg nivå. Medan den effektiva avkastningen på 1888 års räntelån vid det senaste årsskiftet uppgick till 3.03 procent, var motsvarande räntesats i genomsnitt för åren 1925—1929 4.62 procent. I det kapitalstarka och traditionellt kapitalexporterande England torde räntan på exempelvis botteninteckningar för närvarande ligga ej obetydligt över den svenska nivån.

De uppenbara fördelar som äro förbundna med en lätt penningmarknad få ej fördölja de allvarliga risker som en betydande likviditet och ett mycket lågt ränteläge erbjuda, för den händelse den ekonomiska utvecklingen skulle ge en kraftig stimulans till spekulativ verksamhet inom varuproduktionen och handeln eller på fondbörsen. I Sverige föreligger för närvarande otvivelaktigt ett underlag för en mycket betydande investeringsverksamhet och för en kreditexpansion utan den automatiska hämning som en åtstramning av kreditvillkoren utgör. På de utländska varumarknaderna framträder sedan någon tid en stark prisstegring som över export- och importprisutvecklingen sprider sig även till den svenska marknaden. Denna spridning kan motverkas blott genom valuta- och handelspolitiska åtgärder vilka jag i ett senare sammanhang torde få upptaga till diskussion. Av antydda skäl kunna emellertid på basis av det lätta läget på penningmarknaden och under stimulansen av den internationella prisrörelsen uppkomma självständiga prisstegringstendenser på den svenska marknaden, som medföra risk för att den inhemska prisnivån höjes mera än som direkt betingas av den internationella prisstegringen. En sådan utveckling, vilken enligt allas mening torde framstå såsom olycklig, mötes icke i första hand med åtgärder av nyss antytt slag utan bör motverkas genom en sådan anpassning av penningmarknaden efter nu föreliggande förhållanden, att riksbankens möjligheter till kontroll av den inhemska kreditutvecklingen återställas.

I bankofullmäktiges nu föreliggande skrivelse med förslag till lag om rätt för Konungen att meddela särskilda föreskrifter om bankaktiebolags kassareserv har erinrats om tre olika anpassningsåtgärder med angivet syfte, nämligen rätt för riksbanken att bevilja ränta å insättningar, rätt för riksbanken att av riksgäldskontoret erhålla statsskuldbervis för försäljning på marknaden samt rätt för Kungl. Maj:t att till viss del spärra affärsbankernas kassareserver.

Riksbanken förfogar redan över rätten att bevilja ränta å insättningar. Vid innevarande års riksdag har möjlighet temporärt beretts riksbanken att jämväl genom disposition över statsskuldbervis motverka en starkare kreditexpansion. Dessa i det förändrade läget på penningmarknaden naturliga komplement till växeldiskontot som regulator av kreditutvecklingen lida ur statsfinansiell synpunkt av den svagheten, att de icke ensamma kunna leda till åsyftat resultat utan avsevärd kostnad för statsverket. Om man utan att vidtaga ytterligare åtgärder skulle söka påverka marknaden med hjälp av

exempelvis försäljning av skattkamarväxlar, bleve det omedelbara resultatet endast att de betydande räntelösa reserverna omplacerades i räntebärande statspapper. Även om därvid risken för en inflatoriskt verkande kreditutvidgning skulle minskas, kan en praktiskt mera betydelsefull åtstramning på penningmarknaden väntas först sedan överlopsreserverna på detta sätt absorberats.

Mot ingripanden på marknaden genom försäljning av skattkamarväxlar som ställts till riksbankens förfogande av riksgäldskontoret har riktats även den invändningen, att åtgärden hade karaktären av en artificiell och opåkalld upplåning av medel från statens sida och därutinnan väsentligt skilde sig från de likartade försäljningar av statsskuldbervis som skett i utlandet i liknande syfte. Detta är icke riktigt. De omfattande valutaköp som utvecklingen nödvändiggjort måste finansieras på ett eller annat sätt. I Sverige har finansieringen skett genom att riksbanken begagnat sin möjlighet att direkt ställa betalningsmedel till marknads förfogande. I exempelvis England, där Bank of England icke är statsbank, ha valutaköpen skett genom en särskild fond och finansierats genom upplåning; till fondens förfogande har sålunda ställts en mycket betydande reserv i skattkamarväxlar som av fonden realiserats i den mån behov av likvida medel gjort sig gällande. Skulle riksbanken begagna sig av rätten att sälja av riksgäldskontoret utställda växlar, skulle detta icke betyda annat än att banken av penningpolitiska skäl överginge från det svenska, inflatoriskt verkande sättet att finansiera valutaköpen till den engelska tekniken. All penningpolitik — även den till synes helt passiva — har karaktären av en intervention i kreditutvecklingen. Av vad jag förut anfört torde framgå, att detta gäller icke minst den valutapolitik som hittills förts av riksbanken. På grund av sammanhanget mellan det hittills tillämpade finansieringssättet och en eventuellt därpå följande absorption av överskottsreserverna på marknaden genom försäljning av växlar, kan det icke med fog hävdas, att de av bankofullmäktige ifrågasatta och av riksdagen redan temporärt godkända medlen att påverka kreditutvecklingen framstå som en ny och godtycklig, av den tidigare utvecklingen eller det nuvarande läget ej påkallad form för intervention på marknaden.

I de yttranden över bankofullmäktiges förslag som avgivits av bank- och fondinspektionen och svenska bankföreningen har betonats angelägenheten av att riksbanken äger möjlighet att genom positiva åtgärder påverka penningmarknaden. Därvid ha såsom det i rådande läge smidigaste vapnet angivits operationer i den öppna marknaden, alltså här diskuterade försäljningar av skattkamarväxlar eller obligationer. »Om detta medel att reglera penningtillgången», anför bankföreningen, »tidigare funnits till riksbankens förfogande och i mån av behov använts, skulle därigenom betydande belopp, som skapats genom exportindustriernas valutaförsäljningar, kunnat efter hand indragas från penningmarknaden. I England har i själva verket valutastabiliseringsfonden fyllt en alldeles likartad funktion.»

De hörda institutionerna ansluta sig sålunda till den nyss utvecklade upp-

fattningen om betydelsen av operationer i öppna marknaden som penningpolitiskt hjälpmedel i nuvarande läge. I anslutning därtill angives den av bankofullmäktige föreslagna lagstiftningen vara helt obehörlig. Mot denna uppfattning kan, i anslutning till vad som i det föregående framhållits, invändas att operationer i öppna marknaden av sådan omfattning att de effektivt påverka kreditläget äro förenade med avsevärda räntekostnader för statsverket. Dessa kunna minskas genom en spärrning av de lösa medlen. Det får ej heller förbises, att en skärpning av kraven på bankernas reserver i vissa avseenden når längre än obligationsförsäljningar och likartade marknadsoperationer, i det att man med reservlagstiftningen kan direkt påverka kreditpolitiken även i exempelvis de fall, då bankerna föredraga en mera räntabel kreditgivning på basis av oförändrade reserver framför en omplacering av reserverna i kortfristiga och därför med lägre ränta löpande statspapper.

Den av bankofullmäktige föreslagna lagstiftningen erfordras sålunda såsom komplement till de av de hörda institutionerna rekommenderade åtgärderna, om man önskar att dessa skola verka snabbt samt kunna tillgripas i tämligen begränsad omfattning och utan alltför stor kostnad för statsverket. Ostridigt är att en skärpning av kraven på bankaktiebolagens reserver skulle ställa bankerna i ett ogynnsammare läge än om kreditkontrollen utövades genom operationer i öppna marknaden. Denna konsekvens bör dock ej utesluta ett utnyttjande av de i lagförslaget angivna befogenheterna, om en utveckling inträder, vilken ger grundad anledning att frukta en efterföljande kris med stark reduktion av uppdrivna kapital- och jordvärden. Eftersom den ifrågasatta lagstiftningen även enligt bankofullmäktiges mening är avsedd att utnyttjas blott i lägen, då så temporärt kräves för att riksbanken skall kunna fullgöra sin valutavårdande verksamhet, och då de angivna olägenheterna träda i bakgrunden, och eftersom vidare lagstiftningens tekniska ändamålsenlighet synes mig obestriddig, vill jag förorda att bankofullmäktiges förslag lägges till grund för lagstiftning i ämnet.

Att en spärrning till viss del av bankernas reserver med stöd av lagen ej bör ifrågakomma, i den mån det därmed åsyftade målet kan nås genom underhandsöverenskommelser mellan riksbanken och affärsbankerna är givet. Erfarenheten visar, att möjligheter till fruktbringande samverkan på ifrågasatt område finnas. Såväl från riksbankens som från affärsbankernas sida har även givits uttryck åt beredvillighet till samarbete i syfte att motverka en ogynnsam konjunkturutveckling.

Bankofullmäktiges förslag har inom finansdepartementet överarbetats i viss anslutning till vad som anförts i däröfver avgivna utlåtanden. Innan jag öfvergår till en redogörelse för de vidtagna ändringarna, vill jag till komplettering av den föregående allmänna motiveringen till mitt ståndpunktstagande beröra vissa erinringar som i utlåtandena riktats mot en lagstiftning av ifrågasatt karaktär.

Av styrelsen för svenska bankföreningen har erinrats, att affärsbankernas

verksamhet, sådan den kommer till uttryck i deras omslutningssiffror, praktiskt taget icke företer någon utvidgning sedan år 1931 ävensom att ökningen av affärsbankernas lösa medel sedan sistnämnda år är i hög grad betingad av insättningar från utländska bankinstitut. Bankerna finge därför i sitt eget intresse antagas låta sig angeläget vara att icke binda dessa medel genom sin kreditgivning. Samma synpunkter ha framhållits av bank- och fondinspektionen.

Jag vill i anledning härav beträffande omfattningen av affärsbankernas verksamhet framhålla, att affärsbankernas utlåning (inklusive beviljade krediter) under loppet av år 1936 ökats med över 200 miljoner kronor, varav drygt hälften faller på lån mot säkerhet av inteckning och över 30 miljoner kronor på lån mot säkerhet av aktier, men även att det icke är denna dock ej obetydliga expansion utan den möjliga *framtida* utvecklingen som nu ansetts motivera en beredskapslag. I detta sammanhang må erinras om att för affärsbankernas räkning i riksbanken vid utgången av februari 1937 inestodo 570 miljoner kronor samtidigt som bankerna redovisade en kontant kassa å 82.3 miljoner kronor. Under tiden från utgången av februari 1936 till utgången av februari 1937 ha riksbanksinsättningarna ökats med 333 miljoner kronor och bankernas kassahållning med 7.7 miljoner kronor. Jämföras dessa siffror med tillgängliga uppgifter rörande bankernas utlåning är det tydligt, att mycket avsevärda möjligheter till vidgad kreditgivning föreligga.

Av uppgifter rörande utländska bankinstituts och andra utländska insättares tillgodohavanden i svenska kronor i affärsbankerna, varav jag under hand erhållit tillfälle att taga del, framgår, att ökningen av dessa tillgodohavanden sedan 1931 först under åren 1936 och 1937 kan sägas vara av någon betydenhet. Större delen av den på senare tid inträdda ökningen torde förklaras av valutasäkringar som gjorts av svenska exportörer och redare eller av utländska importörer av svenska varor. En jämförelse med utvecklingen av bankernas behållningar i riksbanken ger vid handen, att denna endast till en mindre del är betingad av utländska insättningar. Den ojämförligt största delen beror på de insättningar som exportindustrierna under de senaste åren gjort av medel som erhållits vid försäljning av influtna exportvalutor.

I anslutning till det anförda må slutligen framhållas, att även de lösa medel, vilka bankerna ej anse sig kunna utnyttja såsom kreditunderlag, emedan de motsvaras av kortfristiga tillgodohavanden i främsta rummet för exportindustrien, representera en betalningsmedelsreserv, som, om den bleve fullt utnyttjad av vederbörande industrier, skulle göra restriktiva motåtgärder påkallade. En expansion baserad på sådana medel skulle kunna motvägas blott genom en begränsning av den direkta kreditgivningen.

Beträffande lagförslagets utformning må följande anföras.

Av bankföreningen har föreslagits, att i lagtexten gives bestämt uttryck åt dess karaktär att vara ett uteslutande för osedvanliga situationer avsett me-

del för valutavårdens handhavande. Häremot synes intet vara att erinra, och en omformulering av ingressen i anslutning till förslaget har därför vidtagits.

Invändningar ha i remissutlåtandena riktats mot lagens tillämpningsområde. Sålunda har hävdats å ena sidan att under densamma borde föras jämväl sparbanker och centralkassor för jordbrukskredit, å andra sidan att lagen borde vinna tillämpning blott å de större affärsbankerna. En utvidgning av bestämmelserna till att avse jämväl centralkassor för jordbrukskredit torde för lagstiftningens syfte vara mindre väsentlig. Ej heller torde någon utvidgning till sparbankerna böra ske. Affärsbankernas sparkasseräkningar utgöra den närmaste motsvarigheten till sparbankernas insättningsräkningar, ehuru de förra i väsentligt större utsträckning än sparbankernas motsvarande räkningar utnyttjas för korta placeringar. För att likartade medel skola erhålla enahanda behandling ha sparkasseräkningarna redan i bankofullmäktiges förslag icke sammanförts med medel på checkeller uppsägningsräkning. Skulle lagen medföra, att vissa krediter överflyttas från affärsbankerna till sparbankerna, så torde detta närmast komma att ske beträffande lån mot botteninteckningar. Sådana lån ha emellertid under de senaste åren i viss utsträckning överflyttats från sparbankerna till affärsbankerna.

Huruvida reservbestämmelserna på i remissyttrandena föreslaget sätt skola begränsas att gälla blott vissa större affärsbanker torde böra bli beroende på situationen i de fall då lagen kan komma att tillämpas. Lagtexten har därför givits en utformning, som möjliggör för Kungl. Maj:t att vid tillämpning av lagen iakttaga den föreslagna begränsningen, om så skulle visa sig möjligt och lämpligt. Det har redan framhållits, att här ifrågasvarande lagstiftning är förenad med olägenheter för bankerna utan att detta synes böra föranleda att man avstår därifrån. Lika litet synes det motiverat att av i remissyttrandena angivna skäl begränsa tillämpningsområdet för den händelse man därigenom minskar lagstiftningens effektivitet. Vid bedömningen av förevarande spörsmål bör uppmärksammas, att möjligheterna att fylla de uppställda reservkraven icke äro utan sammanhang med den grad, vari olika banker iakttagit försiktighet i sin tidigare politik.

I ytterligare ett par avseenden ha de föreslagna bestämmelserna uppmjukats.

Bankföreningens förslag att jämväl medel som innestå i utländsk bank skola få inräknas i kassareserven synes mig sålunda förtjänt av beaktande. Eftersom det av riksbanken åsyftade målet med lagstiftningen vid bifall till förslaget icke skulle nås i samma utsträckning som eljest, torde någon bindande föreskrift av det innehåll som förordats av bankföreningen emellertid ej böra införas. Frågan, huruvida sådana tillgodohavanden skola få inräknas i reserven eller ej, bör få bli föremål för prövning mot bakgrunden av det läge på penningmarknaden som kan föreligga då föreskrifter med stöd av lagen anses böra meddelas. Bankofullmäktiges förslag har därför modifie-

rats så att Kungl. Maj:t skall erhålla möjlighet att lätta reservbestämmelserna i angivet avseende.

I bankofullmäktiges lagförslag stadgas att, med viss begränsning, minst tre fjärdedelar, av sammanlagda beloppet av kassareserven och den inneiggande kassan skall innestå å räkning i riksbanken. Av bankföreningen har av praktiska skäl föreslagits en uppmjukning av denna regel; närmast åsyftas en reduktion av den angivna kvotdelen. Samtidigt har påpekats önskvärdheten av att Kungl. Maj:t beredes tillfälle att laga efter lägligheten. Denna speciella del av bestämmelserna är av mindre vikt ur penningpolitisk synpunkt. Hänsyn bör vid tillämpningen tagas till å ena sidan vad som för affärsbankerna ter sig praktiskt, å andra sidan önskvärdheten ur riksbankssynpunkt av att bankerna icke ligga inne med alltför stora kontanta kassor. Det torde därför vara lämpligt att någon bindande regel ej införas i lagen.

Av bankinspektionen har riktats kritik mot det av bankofullmäktige framlagda förslaget till förfaringsätt vid beräkningen av bankernas i riksbanken innestående tillgodohavanden, nämligen att såsom bankaktiebolags förbindelser under en viss månad skulle räknas bankens vid samma månads slut redovisade förbindelser, att såsom bankaktiebolags tillgodohavande i riksbanken skulle räknas medeltalet av bankens tillgodohavanden de fyra dagar i månaden, då riksbankens rapport uppgöres, samt att underskott skulle anses ha förelegat under hel månad, när nämnda medeltal av bankaktiebolags tillgodohavanden i riksbanken understigit det belopp, till vilket sådant tillgodohavande minst skolat uppgå vid samma månads utgång. Ehuru givetvis det fall, varpå inspektionens kritik närmast bygger, nämligen att en bank vid månadsultimo får en stor tillfällig insättning på avista räkning, kan inträffa, torde uttag vid denna tidpunkt få anses vara det normala. Den schematiska regel som bankofullmäktige föreslagit torde under dessa förhållanden i de flesta fall framstå såsom den för bankerna gynnsammaste. Jag ansluter mig med hänsyn härtill till bankofullmäktiges ståndpunkt. Att i lagtexten närmare angiva den föreslagna regelns innebörd synes mig emellertid obehövt. Ett generellt bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser i förevarande avseende torde vara tillfyllest.

Föredraganden hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över ifrågavarande lagförslag, av den lydelse bilaga¹ vid detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten.

Ur protokollet:

P. J. Arrhenius.

¹ Denna bilaga, vilken är lika lydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 27 april 1937.

Närvarande:

justitierådet AFZELIUS,
regeringsrådet ASCHAN,
justitieråden FORSBERG,
SANDSTRÖM.

Enligt lagrådet den 24 april 1937 tillhandakommet utdrag av protokoll över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet den 9 april 1937, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen oförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av hovrättsassessorn Hjalmar Nordfelt.

Lagrådet lämnade förslaget utan anmärkning.

Ur protokollet:

Wilhelm von Schwerin.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 30 april 1937.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anmäler lagrådets den 27 april 1937 avgivna utlåtande över det den 9 april 1937 till lagrådet remitterade förslaget till *lag angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv*, därvid föredraganden hemställer, att förslaget, som av lagrådet lämnats utan anmärkning, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställen förordnar Hans Kunglig Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
H. Wihlborg.